

ВПЛИВ РИМО-КАТОЛИЦЬКОГО ДУХОВЕНСТВА НА СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ ВОЛИНСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ В ХІХ СТОЛІТТІ

Ірина БАЛЯС

аспірантка Інституту історичної освіти
НПУ ім. М.П.Драгоманова

Анотація. Спираючись на наукову літературу, архівні документи та матеріали періодичної преси, автор аналізує участь римо-католицького духовенства у суспільно-політичному житті Волинської губернії. Відзначається, що у громадсько-політичній позиції духовенства не було одностайності. Вищі ієрархи, маючи вагомими можливості і великий вплив на громадськість, у своїх діях були значно пасивнішими, тоді як середнє та дрібнє духовенство, суттєво обмежене у власних перспективах, відіграло значно активнішу роль у суспільно-політичних процесах регіону. Саме представники нижчого кліру активно підтримували польський національно-визвольний рух, зокрема повстання 1830–1831 рр. та 1863–1864 рр. На думку автора, енергійна протидія латинських священнослужителів царським репресіям сприяла зростанню їхнього авторитету серед вірян.

Ключові слова: конфесія, духовенство, Волинська губернія, таємне товариство, національно-визвольний рух.

Традиційно на території поліконфесійної Волині перетиналися інтереси представників різних віросповідань. У ХІХ ст. йдеться насамперед про стосунки між католиками, уніатами та православними. Становище Римо-католицької церкви, яка за часів Речі Посполитої мала статус державного віросповідання, в цей час кардинально змінилося. Після включення краю до складу Російської імперії панівну нішу в суспільстві займає православ'я – офіційна ідеологія царизму. У період панування Польської держави на Волині в православ'ї, яке поєднувалося з історичною традицією українського народу, він черпав свою моральну силу і усвідомлював власну ідентичність, але у ХІХ ст. роль православної віри змінюється. Після входження земель до складу Російської імперії католицизм та уніатство стали єдиними репрезентантами національної самобутності місцевого населення.

Проблема відносин між державою і церквою є важливою і сьогодні, це й визначає актуальність даного дослідження. Мета статті – з'ясувати роль римо-католицького духовенства у громадсько-політичному житті Волині у контексті церковної політики самодержавства. Для вивчення зазначеної проблеми автором опрацьовано й залучено архівні документи, матеріали періодики та наукові розвідки, зокрема монографії П. Батюшкова, С. Жилюка, Н. Стоколос, І. Шостак. Праці історика ХІХ ст. П. Батюшкова в цілому присвячені поширенню вирішального впливу російського православ'я у Південно-Західному краї, а тому роль католицького духовенства розглядається доволі односторонньо і суб'єктивно [1]. Сучасні історики є більш об'єктивними у висвітленні цього питання. С. Жилюк відзначає вплив католицької церкви на жителів краю, зокрема на колишніх уніатів [2], наголошує на активній участі нижчого католицького духовенства у польському національно-визвольному русі. І. Шостак аналізує суспільно-політичну діяльність луцько-житомирських єпископів К. Цецішовського та М. Пивницького [21]. Н. Стоколос показує вплив латинського духовенства не тільки на суспільні процеси, а й на освітянську галузь, зокрема на діяльність чернечих орденів [3].

Після включення Південно-Західного краю (назва трьох губерній Правобережної України: Київської, Подільської, Волинської) до складу

Російської імперії Римо-католицька церква опинилася в нових, складних для розвитку умовах. Зміцнюючи своє панування на Правобережній Україні за допомогою православ'я, царизм вдався до насильницьких заходів, спрямованих на утистки, обмеження, навіть заборону діяльності церковних громад інших християнських віросповідань, «насамперед католицького, пов'язаного в основному з польським населенням, і греко-католицького (уніатського), яке за кілька століть уже вкоренилося серед багатьох українців Волині та Поділля» [3, 51]. Проте антикатолицькі заходи в краї проводилися поступово: імперська влада зважала на сильні позиції конфесії в губернії.

Царський уряд враховував традиційні риси соціально-політичного ладу Речі Посполитої: впливову роль духовенства в політичному житті країни, його тісний зв'язок із шляхтою за соціальним походженням і маєтковими привілеями. Справді, суспільно-правовий статус римо-католицького духовенства в Речі Посполитій був надзвичайно високий. Воно користувалося юридичним імунітетом, мало можливість втручатися навіть у громадські справи, наприклад, розглядати справи про церковну десятину, фундушові записи та інші дарчі акти, що стосувалися церкви, контролювати видавництво літератури, в якій зачіпалися проблеми релігії та моральних норм суспільства [5, 28]. Земельні володіння католицької церкви склали економічну основу її політичної могутності. Римо-католицька церква на Волині була одним із найбільших землевласників [2, 131]. Наявність значної кількості земельної власності пов'язувала церкву з тими колами, які ефективно захищали її станові інтереси. Необхідну матеріальну опору для католицького духовенства забезпечував міцний союз із польською шляхтою. Тому на початку ХІХ ст. офіційна влада вважала за потрібне послабити вплив Римо-католицької церкви на Волині і встановити державний контроль за нею.

Традиційно католицьке духовенство було неоднорідним станом. Залежно від положення священнослужителів у соціумі визначалася і їхня міра впливу на суспільно-політичне життя краю. Вище духовенство, яке мало значний авторитет і вагу в суспільстві, зазвичай досить обережно ставилося до будь-яких змін.

І. Шостак на прикладі суспільно-політичної діяльності луцько-житомирських єпископів К. Цецішовського та М. Пивницького ілюструє досить лояльне ставлення вищих ієрархів до офіційної влади [27, 122]. Більше того, ієрархи не схвалювали участі духовенства і вірян у національно-визвольних рухах. Так, вище духовенство засудило Листопадове повстання 1830–1831 рр. Найімовірніше, головною причиною такої позиції ієрархів католицької церкви було те, що їх задовольняв той соціальний захист, який надавав їм російський уряд. Варто відзначити, що римська курія також не підтримала цього бунту проти законної влади через нестабільне становище Римо-католицької церкви в Російській імперії та в світі загалом, а також через відсутність достовірної інформації про події на теренах імперії. Тому логічно, що на місцевому рівні єпископи не відхилилися від офіційної лінії, продиктованої Папою.

Незважаючи на таку позицію ієрархів, після повстання 1830–1831 рр. російська влада почала дуже підозріло ставитися до них. Показовою, наприклад, є ситуація, що сталася під час відкриття Луцької гімназії 6 грудня 1833 р. Так, незадоволення місцевої влади викликала промова, оприлюднена єпископом М. Пивницьким на честь відкриття гімназії. У виступі, який був проголошений польською мовою, він закликав учнів гімназії любити свій край. Однак це викликало обурення чиновників, оскільки зміст проповіді не був попередньо узгоджений з місцевою владою [15, 3–4]. Можливо, сама проповідь не мала нічого протизаконного, але після подій 1830–1831 рр. патріотичні заклики єпископа могли збудити нову хвилю вільнодумства серед мирян. Розуміючи подібну перспективу, генерал-губернатор ще 24 травня 1833 р. впровадив спеціальне розпорядження про нагляд за католицькими священиками і про цензуру їхніх проповідей. Цивільних губернаторів зобов'язали видати негласні циркуляри, згідно з якими міська і земська поліція мала взяти під свій нагляд усі богослужіння у римо-католицьких та уніатських храмах і з'ясувати, чи не виголошуються там проповіді, які містять підозрілі висловлювання щодо політичних подій у країні. Про випадки крамоли чиновники мусили доносити негайно. Пізніше аналогічний наказ видав і волинський губернатор [5, 34]. Отже, царський уряд, усвідомлюючи силу проповіді католицького духовенства, подбав про обмеження впливу священиків на населення краю.

Незважаючи на лояльне ставлення єпископа М. Пивницького до влади, царський уряд вбачав у його особі, як і в усьому католицькому духовенстві, таємну загрозу для імперського режиму. Тому і в подальшому діяльність представників духовної еліти залишалася під прикритим наглядом поліцейського режиму. Так, у 1840 р. наставнику Луцького повітового училища було надіслано таємне доручення, за яким він повинен непомітно спостерігати за діями єпископа Пивницького (в цей час його резиденція знаходилася в Луцьку), католицького духовенства і всіх жителів краю. Особливу увагу наставник мав звернути на зміст проповідей, проведення певних особливих молебнів, зібрань, процесій та ін. Під нагляд потрапляли і католицькі монастирі. Чиновник мав звітувати про найменші деталі – привітання, промови і навіть тости, особливо якщо вони виголошені в присутності єпископа [17, 4–5]. З посиленням

позицій Російської православної церкви втручання місцевої влади у справи католиків постійно зростало. У 1844 р. єпископ М. Пивницький був змушений перенести свою резиденцію з Луцька до Житомира. Тепер резиденція єпископа знаходилася ближче до центру імперії і була під повним контролем поліцейського режиму.

Проте в умовах подальшого наступу православної імперії на права католицької конфесії з 60-х років XIX ст. представники латинської духовної еліти поступово змінюють свою громадсько-політичну позицію та починають виступати проти офіційного курсу російської влади. Показовим є конфлікт між владними органами і єпископом Луцько-Житомирської дієцезії К. Боровським з приводу урядових репресій щодо католицьких навчальних закладів. К. Боровський, відомий раніше добрими стосунками з царським урядом, активно чинив спротив політиці русифікації краю. Ще на початку 30-х років уряд визнав за потрібне уніфікувати освітні установи Правобережної України на зразок імперських навчальних закладів та поставити їх під цілковитий контроль світської адміністрації, а частину – взагалі ліквідувати. Шкільну справу необхідно було підігнати під загальноімперський стандарт, а систему навчання, в першу чергу, перевести на російську мову [5, 6]. У 1868 р. єпископ К. Боровський енергійно протистояв цим заходам не тільки на території Волинської губернії, а й за її межами. Священнослужитель надіслав створену ним інструкцію для католицьких законовчителів у навчальні заклади Київського округу. Велика увага в інструкції приділялася збереженню самобутності Римо-католицької церкви. Вчителі мали докласти особливих зусиль для того, щоб «в розумі і серцях учнів відклалися ті догмати віри і ті основи Римо-Католицької церкви, якими вона відрізняється від інших» [18, 3]. Щоб обмежити поширення російської мови, єпископ пропонував за межами навчальних закладів літургію і проповіді проводити на польській мові, оскільки «російська мова відноситься лише до училищ» [18, 3–4]. Зрозуміло, що царська поліція не допустила реалізації цієї інструкції. Таким чином, в умовах посилення тиску на Римо-католицьку церкву К. Боровський переходить до рішучих дій для захисту католицької віри. Відомий раніше своєю тактовністю і толерантністю, єпископ не міг пасивно спостерігати, як його конфесія поступово відтісняється імперським урядом на периферію громадсько-політичного життя краю. Документи свідчать, що єпископ виступав проти русифікації освіти не лише у Волинській, а й у Київській губерніях.

Показово, що вищі ієрархи, маючи вагомий вплив і великий вплив на громадськість, у своїх діях були більш пасивними, тоді як середне та дрібне духовенство, суттєво обмежене в своїх перспективах, відігравало значно активнішу роль у суспільно-політичних процесах регіону. Не задоволене офіційним курсом російської влади, рядове католицьке духовенство піддавало критиці не тільки православу церкву, а й існуючий імперський лад, вдаючись до порівняння його з іншими європейськими державами. Так, ксьондз Іосиф Верховинський у приватній розмові розповідав про правління прусського короля Фрідріха, який милістю і милосердям завоював любов своїх підданих. За такі небезпечні висловлювання І. Верховинського було

звільнено з посади законоучителя Луцької гімназії і встановлено за ним таємний нагляд [16, 12]. Власне незадоволення новими порядками латинські духівники розповсюджували й серед місцевого населення, готуючи таким чином підґрунтя для національно-визвольних рухів. Архієпископ волинський Антоній звертався до вищого керівництва з проханням дозволити йому звільнити приходських вчителів польського походження і римо-католицької конфесії та призначити на їх місця осіб православного віросповідання, тому що вони, «співчуваючи римо-католицькій пропаганді, можуть іноді переводити її і в православно-російське селянське населення і навіть збудити в селян невпевненість в православних священниках» [20, 10]. Отже, Російська православна церква вбачала в католицькому клірі небезпечну протидію самодержавно-поліцейському режиму. Крамольні ідеї римо-католиків особливо небезпечними були для місцевого населення, яке також зазнавало тиску православної імперії.

Архівні документи свідчать про те, що волинське римо-католицьке духовенство мало великий вплив на настрої місцевого населення. Настоятель католицького костюлу Віктор Яцкевич розповсюджував у своєму приході чутки про оголошення Австрією війни Росії і наближення ворожих військ до Волинської губернії, що породжувало паніку серед місцевих жителів [12, 5]. Вчитель Рівненської гімназії ксьондз Хоцинський не відпустив своїх учнів на панахиду, присвячену князю Миколаю Олександровичу, і у своїх розмовах з учнями засуджував випадки прийняття деякими католиками православного віросповідання як «вчинки негативні і не гідні справжнього католика» [19, 6]. Ксьондз Локачівський римо-католицького приходу Стефан Гавронський висловлювався проти царя, не визнаючи над собою його влади, а настоятель Миропільського приходу ксьондз Йосиф Ульяницький відмовлявся вінчати своїх прихожан з православними і взагалі виганяв з костюлу тих католиків, котрі були одружені з православними вірянами, називаючи їх «російськими свинями». Таке ж ставлення чекало й на тих вірян, котрі мали в себе вдома православні ікони. І. Ульяницький заявляв про свою зневагу до російського уряду та законів [14, 3, 7, 27]. Таким чином, зневажаючи православ'я, нові закони та порядки, місцеві ксьондзи поширювали подібні настрої серед населення губернії.

Дослідниця Ю. Хитровська зазначає, що протягом тривалого часу, з 1830 р. по 1863 р., католицька церква підтримувала тісний зв'язок з польською шляхтою на ґрунті боротьби за відродження Речі Посполитої [5, 12]. Роль католицького духовенства у поширенні польського національно-визвольного руху яскраво виразилася під час повстання 1830–1831 рр. Частина латинського духовенства безпосередньо взяла участь у виступі. Активно підтримували повстання римо-католицькі чернечі ордени. В друкарні кармелітських священників м. Бердичева було опубліковано книжку з молитвою про повстанців. На головній сторінці книги серед воєнного спорядження, багатьох знамен знаходилося зображення Богородиці. Цікавим є той факт, що книга надрукована з дозволу Санкт-Петербурзького комітету іноземної цензури. В результаті подальшого дослідження в самій молитві не було знайдено

політичних мотивів. У змісті містився заклик не до політичного, а до морального повстання [9, 5, 14]. Проте, на нашу думку, враховуючи опозиційну спрямованість католицького чернецтва щодо самодержавного режиму, в молитву вкладався інший підтекст. За допомогою таких молитов частина католицького духовенства закликала селян підтримати повстанців і чітко окреслювала свою громадсько-політичну позицію щодо польського руху. Подібні молитви були характерними для Волині в першій половині XIX ст. Так, схожу молитву знайдено у 1834 р. в Радзивілівському костюлі [11, 1].

Католицькі костюли та монастирі нерідко слугували притулками для повстанців та складами для їхньої зброї. У м. Домбровиці у кляшторі піярів знайдено склад зброї та гармат. За це донесення було нагороджено православного священника О. Сеницького [8, 5]. Велика кількість монахів піярського ордену брали активну участь у самому повстанні 1830–1831 рр. Найчастіше карою за такі дії було виселення монахів [7, 15]. Практикувалося також взяття підписки про непохитну вірність російському уряду і самодержавству. Наприклад, священника піярського монастиря Адама Татуру було помилувано, але взято з нього подібну підписку. Водночас за ним встановлювався нагляд духовного керівництва для того, щоб визначити, чи може він після таких протизаконних дій залишатися в духовному сані [10, 1]. Зважаючи на те, що однією з головних вимог учасників руху було відновлення Польської держави, така міра покарання може здатися досить м'якою. Це пояснюється тим, що на цьому етапі офіційна влада уникала конфлікту з польською шляхтою, яка мала спільні інтереси з католиками. Але повністю оминати репресій римо-католикам не вдалося. Оскільки до повстання в першу чергу були причетні монастирі, головний удар влади було спрямовано проти них. 19 липня 1832 р. вийшов царський указ «Про ліквідацію деяких римо-католицьких монастирів». Згідно з цим указом на Правобережжі було закрито 61 монастир, у тому числі на Волині – 35, Поділлі – 19, Київщині – 7 [5, 32]. Як бачимо, найбільшу кількість монастирів зачинено на Волині, де позиції польської шляхти та католицького духовенства були найміцнішими. Зрозуміло, що з часу входження Волинської губернії до складу Російської імперії офіційна влада прагнула послабити вплив латинського священства в краї. Участь ченців у виступі 1830–1831 рр. була використана як привід для здійснення цієї мети, одним із шляхів реалізації якої стало закриття католицьких монастирів.

Латинське духовництво підтримало й наступний виступ польської шляхти – повстання 1863–1864 рр. Однак у результаті його придушення через репресії вплив католицької церкви в цьому регіоні значно послабився. Багатьох ксьондзів і монахів було повішено, розстріляно чи заслано до Сибіру. 130 чоловічих монастирів із 155 і 32 жіночих із 42 – закрито, церковні маєтки конфісковано [2, 116]. Таким чином, активна участь латинського духовенства у повстанні 1863–1864 рр. остаточно переконала царський уряд, що католики і в подальшому залишаються в опозиції до російської влади на Волині. Це стало підставою для ще більшого обмеження діяльності Римо-католицької церкви. Натомість внаслідок цих подій за Російською православною церквою цілковито закріпилася роль

єдиного захисника інтересів імперії на території Волинської губернії.

Отже, католицьке духовенство активно підтримувало польський повстанський рух на Волині, проте не було повністю монолітним у своєму ставленні до цього руху. В паперах поміщика Валеріана Фліорковського знайдені літографічні портрети п'яти осіб, убитих під час повстання у Варшаві в лютому 1861 р., і копія листа до настоятеля Бердичівського кармелітського монастиря, в якому поляки докоряли настоятелю і деяким ксьондзам у неспівчутті політичним інтересам поляків і у відмові відслужити панахиду за зазначеними п'ятьма особами [13, 44, 52]. Невідомо, з яких причин настоятель монастиря відмовився проводити панахиду. Можливо, через страх перед репресіями з боку царської поліції або певні особисті переконання. Але цей факт ще раз підтверджує те, що не все римо-католицьке духовенство Волині одноставно симпатизувало польському руху. Заангажованість частини католиків у національно-визвольній боротьбі була використана імперським урядом для подальшого наступу на їхні позиції.

Цікавим є питання членства католицького духовенства у масонських ложах та польських таємних організаціях Волині. П. Батюшков відзначав особливий розвиток масонських лож на Волині, які з'явилися тут наприкінці XVIII ст. [1, 274]. Перша на території України масонська ложа була заснована в 1742 р. саме на Волині, у с. Вишнівці. У 1818 р. на території губернії існувало вже 4 ложі: дві в Дубно, одна в Острозі і одна в Житомирі. Крім масонів, на території краю існувала мережа польських таємних організацій, зокрема Патріотичне товариство та Товариство тамплієрів [4, 2]. Метою діяльності цих нелегальних організацій стало відновлення незалежності Польщі. Саме більшість католицького кліру вбачала своє майбутнє у вільній Польщі, тому цілком логічним було об'єднання зусиль католицького духовенства з масонами і підпільниками для досягнення спільної мети. Гіпотетично можна стверджувати, що незначна частина патріотично налаштованого католицького духовенства брала безпосередню участь у діяльності цих організацій. Але навіть приблизну кількість духовних осіб, учасників масонських лож і таємних організацій, назвати складно через брак джерел, оскільки самі учасники організацій, особливо масони, не афішували своєї належності до товариств, а церква і офіційна влада взагалі замовчувала такі факти.

Водночас, незважаючи на законспірованість таємних товариств на Волині, деякі приклади участі католицького духовенства у їхній діяльності відомі. Так, членами товариства «Співдружність польського народу», що діяло на Правобережній Україні та на Волині зокрема, були деякі представники римо-католицького священства. Серед них – канонік Юліан Зелінський, ксьондзи Нарцис Яржина, Карл Гаас, Тавурцій Павловський, семінаристи Іван Мрозовський та Ієронім Сакович, які мешкали у Луцькому повіті Волинської губернії. Учасники товариства ставили за мету досягнення незалежності Польщі і повалення самодержавного деспотизму. Протягом 1838–1839 рр. організація була виявлена, а органи безпеки заарештували її членів, зокрема згаданих духовних осіб. Участь у товаристві духовенства викликала особливе занепокоєння уряду. Влада вважала, і не без підстав, що змовники саме через церкву,

яка мала ідеологічний вплив на народні маси, поширювали свої крामольні ідеї [6]. Отже, беручи участь у діяльності польських таємних товариств, католицьке духовенство відкрито демонструвало своє ставлення до влади.

Таким чином, після входження Волині до складу Російської імперії католицьке духовенство продовжувало здійснювати вагомий вплив на суспільно-політичне життя губернії. У громадсько-політичній позиції католицького священства не було одностайності. Церковна еліта намагалася підтримувати помірковані стосунки з царським урядом, уникаючи відкритого конфлікту. Але зберігати лояльність в умовах тотального контролю з боку російської влади стає неможливим, тому архієпископ К. Боровський починає чинити спротив русифікаторській політиці імперії. Більшість середнього та дрібного латинського духовенства не підтримувала доктрини самодержавно-поліцейського режиму. Окремі представники католицького кліру були членами польських патріотичних товариств та масонських лож. Боротьба за незалежність Речі Посполитої об'єднувала учасників організацій та католицьких духівників. Результатом такого зближення стала активна підтримка римо-католицьким духовенством польського національно-визвольного руху, насамперед повстань 1830–1831 рр. та 1863–1864 рр. Участь ксьондзів у повстаннях була використана урядом як привід для обмеження прав римо-католицької конфесії в краї. Натомість активна протидія латинських священнослужителів царським репресіям сприяла зростанню їхнього авторитету серед вірян.

ЛІТЕРАТУРА

1. Батюшков П.М. Волинь. Історичні долі південно-західного краю. – Дніпропетровськ: Січ, 2004. – 424 с.
2. Жилюк С., Бойко Б. Релігійна політика царизму на Волині (1793–1917рр.). – Острог, 2010. – 228 с.
3. Стоколос Н.Г. Конфесійно-етнічні трансформації в Україні (XIX – перша половина XX ст.): Монографія. – Рівне: РІС КСУ – ППФ «Ліста – М», 2003. – 480 с.
4. Павлюк В.В. Польські таємні організації Правобережної України 20-х років XIX ст. – http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2011_48/Gileya48/I5_doc.pdf
5. Хитровська Ю.В. Організаційно-правове становище римо-католицької церкви на Правобережній Україні наприкінці XVIII – на початку XIX ст. – http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Si/2010_30/Hutrovska.pdf
6. Хитровська Ю.В. Участь католицького духовенства у діяльності осередку польського таємного товариства «Співдружність польського народу» на Правобережній Україні та реакція на неї російського уряду. – http://www.rusnauka.com/15.PNR_2007/Istoria/21761.doc.htm
7. Центральний державний історичний архів України в м. Києві. – Ф. 442. – Оп. 783. – Спр. 91.
8. ЦДІАК. – Ф. 442. – Оп. 783. – Спр. 252.
9. ЦДІАК. – Ф. 442. – Оп. 783. – Спр. 286.
10. ЦДІАК. – Ф. 442. – Оп. 784. – Спр. 173.
11. ЦДІАК. – Ф. 442. – Оп. 784. – Спр. 185.
12. ЦДІАК. – Ф. 442. – Оп. 805. – Спр. 255.
13. ЦДІАК. – Ф. 442. – Оп. 812. – Спр. 16.
14. ЦДІАК. – Ф. 442. – Оп. 846. – Спр. 51.
15. ЦДІАК. – Ф. 707. – Оп. 260. – Спр. 2.
16. ЦДІАК. – Ф. 707. – Оп. 260. – Спр. 7, 10.
17. ЦДІАК. – Ф. 707. – Оп. 260. – Спр. 34.
18. ЦДІАК. – Ф. 707. – Оп. 261. – Спр. 9.
19. ЦДІАК. – Ф. 707. – Оп. 261. – Спр. 11.
20. ЦДІАК. – Ф. 707. – Оп. 261. – Спр. 12.
21. Шостак І. Луцько-Житомирська дієцезія наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст. – Острог, 2005. – 200 с.

Ирина Баляс

Влияние римо-католического духовенства на общественно-политические процессы Волынской губернии в XIX веке

Аннотация. *Используя научную литературу, архивные документы и материалы периодической прессы, автор анализирует участие римо-католического духовенства в общественно-политической жизни Волынской губернии. Отмечено, что в общественно-политической позиции духовенства не было единодушия. Высшие иерархи, имея большие возможности и влияние на общественность, в своих действиях были пассивными, тогда как среднее и мелкое духовенство, существенно ограниченное в своих перспективах, играло более активную роль в общественно-политических процессах региона. Именно представители низшего клира энергично поддерживали польское национально-освободительное движение, в частности восстания 1830–1831 гг. и 1863–1864 гг. Автор считает, что активное противодействие латинских священнослужителей царским репрессиям способствовало росту их авторитета среди верующих.*

Ключевые слова: *конфессия, духовенство, Волынская губерния, тайное общество, национально-освободительное движение.*

Iryna Balias

Influence of Roman Catholic priesthood on the social and political processes in Volyn province in XIX century

Annotation. *Basing on scientific literature, archive documents and materials of periodical press, the author analyses participation of Roman Catholic priesthood in social and political life of Volyn province. It is marked that there were no unanimity in social and political position of priesthood. Higher hierarchs, having considerable possibilities and big influence on the public, were much more passive in their actions, when middle and lower priesthood, which were limited in its own perspectives, played much more active role in social and political processes of the region. It was the representatives of lower priesthood who actively supported Polish national-rebel movement, especially rebel of 1830–1831 and 1863–1864. It is the author's opinion that energetic contraction of Latin clergymen to the Tsar's repressions helped to increase their prestige among the pious.*

Key words: *faith, priesthood, Volyn province, secret community, national-rebel movement.*